

Используемая литература:

1. Süleymanov S.E., Cəfərov F.T., Əliyev A.B. Müəllim hazırlığı və innovativ metodların tətbiqi // “Müəllim hazırlanma siyasəti və problemləri”. Beynəlxalq simpoziumunun materialları. Bakı:2013, səh 77
2. Ağayev Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik.Bakı: “Adiloğlu”, 2006. - 138 s.
3. Əhmədov H. Pedaqogika. Bakı: ABU, 2006, 297 s.
4. http://referat.ilkaddimlar.com/ref_info_710
5. <http://kayzen.az/blog/451/pedaqoji-proses>

Мамедова Хаяла Ариф кизи. Використання інновацій як основна умова підвищення ефективності навчального процесу.

У сучасній системі освіти, зокрема, в загальноосвітніх школах актуальним є постійне оновлення методів і технологій навчання. Серед них особливе місце займають новітні інформаційні системи і технології, засновані на застосуванні ІКТ. Важливо застосовувати ці кошти для підвищення ефективності проведених занять. При цьому не слід забувати про спадкоємність у застосуванні як новітніх технологій і методик, так і традиційних. Все це слід вміло поєднувати один з одним.

Ключові слова: освіта, інновації, процес навчання, технології навчання, традиційна практика.

Mammadova X. A. Use innovation as essential condition for improving efficiency of educational process.

In today's education system, particularly in secondary schools is constantly updating current methods and technologies of training. Among them a special place is occupied by new information systems and technologies based on the use of ICT. It is important to use these funds to improve the effectiveness of the training. At the same time we should not forget about the succession in the application as the latest technology and techniques, and traditional. All this should skillfully combine with each other.

Keywords: education, innovation, learning process, learning technology, traditional practices.

УДК 81'37

Мелько Х. Б.
Київський національний лінгвістичний університет
(м. Київ, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПОРАЛЬНОЇ СИНЕСТЕЗІЇ

Стаття присвячена лексико-семантичним особливостям темпоральної синестезії, зокрема увага приділена домену ДОТИК. Здійснено порівняльний аналіз словникових статей та визначено особливості відображення їх у мові.

Ключові слова: лексико-семантичні особливості, темпоральна синестезія, домен ДОТИК.

На сучасному етапі лінгвістам не вдалося дійти спільної думки щодо визначення синестезії в мові (В. Гак, Н. Арутюнова, Г. Пауль, С. Воронін, Ст. Ульманн, Дж. Вільямс, Б. Уорф). Це явище в лінгвістичній літературі трактується по-різному. Більшість мовознавців вважає, що основною ознакою синестезії є перенесення значення з однієї сфери відчуття в іншу, тобто ознака предмета, яка сприймається одним із відчуттів, використовується для характеристики денотата, який має ознаки, що сприймаються іншим органом чуття. На думку Г. Пауля, схожість відчуттів, що сприймаються різними органами чуття, уможливорює перенесення вражень з одного відчуття на інше: наприклад, *солодкий* – не лише про їжу, а й про звук, запах; *гарний* – не лише про зорові, а й про

слухові відчуття [6, с. 117].

Явище синестезії було об'єктом досліджень Б. Уорфа, який характеризував його як можливість сприйняття якогось одного відчуття за допомогою певного органу, що належить до сфери іншого відчуття, наприклад, відчуття кольору чи світла через звуки або навпаки [9, с. 135].

На думку вченого, це явище має набути більшої осмисленості завдяки лінгвістичній метафоричній системі, яка передає нерозповсюджені зображення за допомогою просторових термінів, хоча, звісно, сама система бере витоки з глибшого джерела. Б. Уорф вважає, що метафора первісно виникає із синестезії, а не навпаки [9, с. 140].

Зауважимо, що В. Вундт інтерпретував метафори, зумовлені образним сприйняттям міміки обличчя зі смаковими відчуттями, а К. Бюлер розглядав синестетичну метафору на базі технічної моделі скіоптикону (подвійної решітки). Універсальну схему сенсорних метафор на прикладі слів “*warm, hard*” та їхніх корелятивів у багатьох мовах світу розробив на логічній основі Дж. Сьорль [8, с. 307].

Незважаючи на те, що предметом уваги ще Аристотеля була синестетична природа деяких лінгвістичних термінів “*grave accent*” та “*acute accent*” через паралелізм між цими типами наголосу, які сприймаються слухом, і якостями, що сприймаються органами дотику, значно пізніше Ст. Ульманн довів, що синестезія є найдавнішою, доволі поширеною, можливо, навіть універсальною формою метафори [10].

Деяко ширше тлумачення синестезії пропонують декілька авторів, зокрема Х. Кронассер вважає синестезією перехід значення слова з фізичної у психологічну сферу, а Г. Стерн визначає синестезію як перенесення через асоціацію різних понятійних сфер. Найширшим є визначення синестезії, яке запропонував К. Аллендорф. Синестезія – це мовне явище, у процесі якого слово, що позначає ознаку конкретного “предмета”, поєднується з нематеріальним “предметом”, для якого ця ознака не характерна. Іншими словами, синестезія визначається як перехід значення слова зі сфери фізичних відчуттів до психічної сфери або як асоціативне перенесення з однієї чуттєвої сфери в іншу, коли денотату приписуються ознаки, що сприймаються за допомогою органів чуття [1].

Модусний компонент, корелюючи з мисленневою сферою, представляє раціональну оцінку, а його зв'язок із психічними функціями відчуттів та почуттів формує сенсорний та емоційний (афективний, емотивний) типи оцінності. Протиставлення мисленневого й емотивного механізму оцінювання ґрунтується на концепціях О. М. Вольф, яка вважала, що “емоційне й раціональне в оцінці зумовлене двома аспектами відношення суб'єкта до об'єкта, перша – його почуття, друга – думка” [3, с. 42]. Однак не можна відкидати й факту інтегрованості цих двох типів оцінки, на чому наголошує Н. О. Лук'янова: “Оцінка мовби “всотує” у себе відповідну емоцію, а параметри оцінки й емоції збігаються: “приємне” – “добре”, “неприємне” – “погане” [4, с. 45]. На нашу думку, розмежування цих двох оцінок неможливе, оскільки саме це формує діалектику художнього образу.

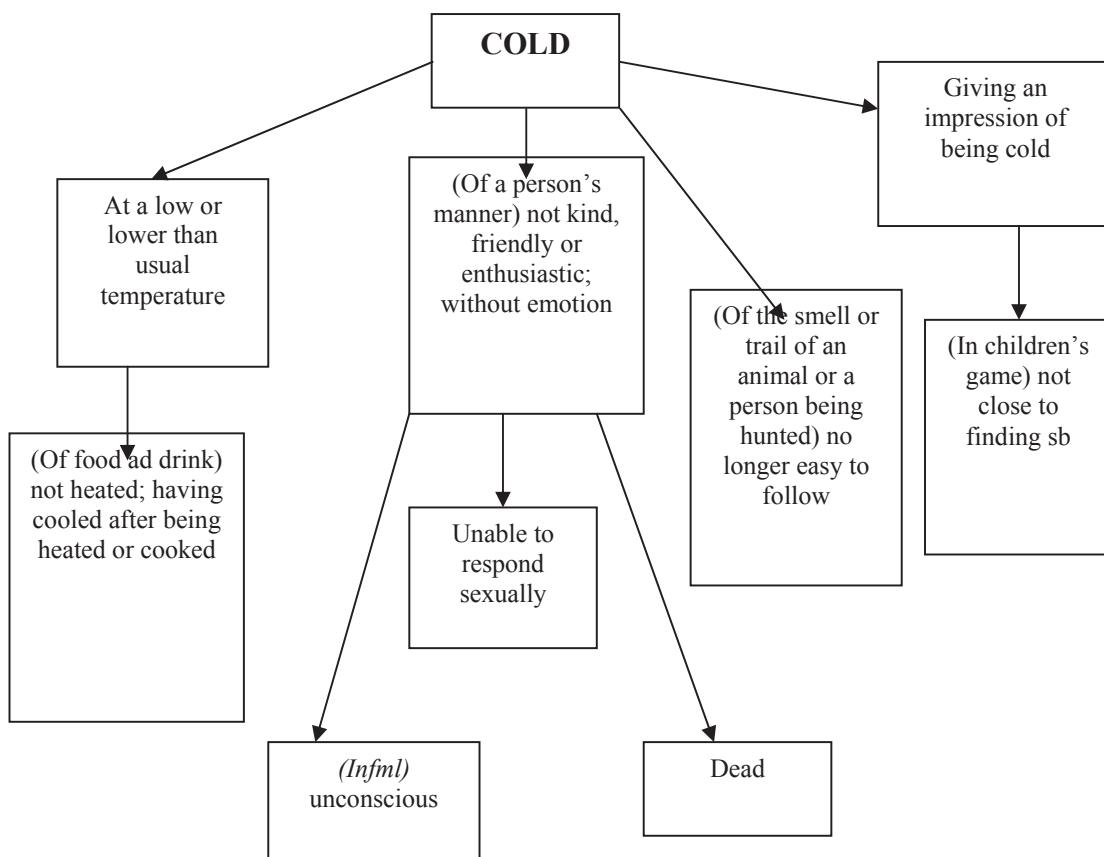
Окрема лексема більшою чи меншою мірою виражає самодостатність у відтворенні того чи іншого поняття, проте конкретизувати її значення може лише контекст – лексичне словосполучення або речення [1, с. 45]. Іншими словами, значення тієї чи іншої лексеми увиразнюється системою семантичних відношень між мовними одиницями, тобто, з одного боку, воно є об'єктивною властивістю самої лексичної “матерії”, з іншого – продуктом системи словесних відношень, що через лексичну сполучуваність постає в усій своїй функціональній рухливості. Синтаксична сполучуваність реалізується поєднанням різних класів слів у різних формах вираження типових граматичних відношень у складі речення, а лексична сполучуваність характеризується поєднанням окремої лексеми з іншими лексемами для виявлення на тлі контексту тих чи інших лексико-семантичних відношень, виражених у тому чи іншому значенні цієї лексеми або сталого словосполучення [2, с. 78]. Тим самим на тлі синтаксичної сполучуваності слово виявляє своє граматичне значення, а на тлі лексичної – значення лексичне, тобто в обох випадках різні структури зумовлюють різні змісти значення, хоча ці структури часто виражаються аналогічними складниками. Просто складники при цьому виконують подвійне

навантаження – синтаксичне (як ідентифікатори між іншими складниками) і сигматико-семантичне (як наймення значущих реалій). Тісна взаємодія поверхневої та глибинної систем увиразнює, своєю чергою, категорійні мовні відношення, передусім функціонально-семантичні. Зокрема, залежно від мовного рівня, категорія означеності / неозначеності, скажімо, предметних слів, виявляє себе по-різному.

Отже, мета статті – визначити лексико-семантичні особливості відображення темпоральної синестезії.

Зазначена мета передбачає розв’язання таких завдань: 1) розкрити особливості формування синестетичних образів в постмодерністському художньому дискурсі; 2) виявити закономірності поєднання темпоральної лексики у зіставлюваних мовах.

Синестетичний вираз “cold call” характеризує непривітне ставлення до людини. Шляхом компонентного аналізу встановлено, що прикметник “cold” у прямому значенні вживається на позначення температурних властивостей “той, що має нижчу за звичайну температуру” [12, р. 219]. Аналізована лексема представлена 9 лексико-семантичними варіантами, з яких більшість вживається в переносному значенні із збереженням денотативної сфери. Модель лексеми “cold” має такий вигляд:

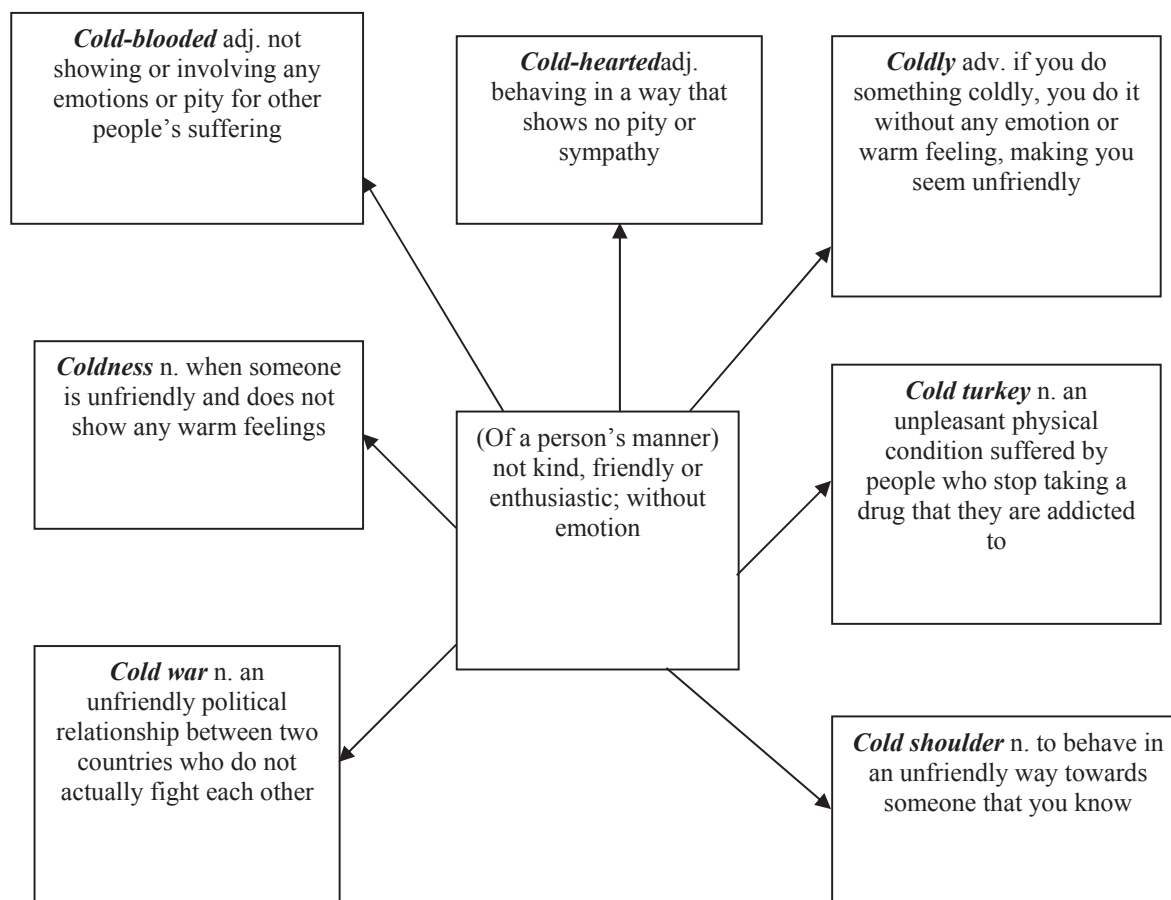
Мал. 1. Семантична сітка лексеми cold

Досліджувана лексема “cold” має радіально-ланцюжкову структуру, яку відображено на мал. 1.

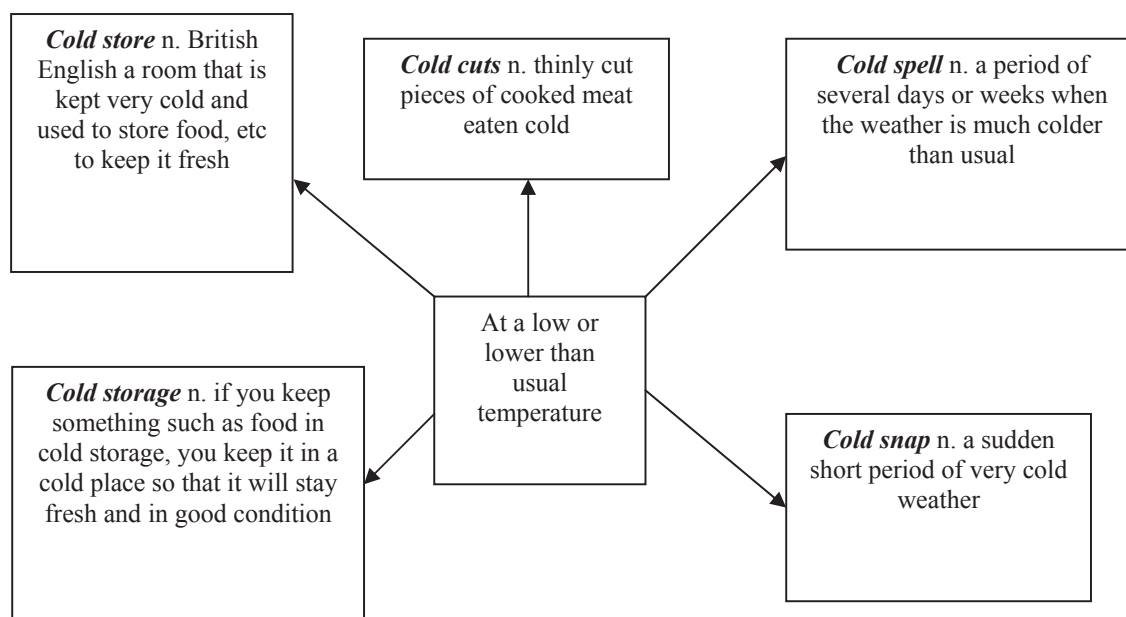
У семантиці аналізованої лексеми є загальна родова сема „температурні властивості”, яка вказує на відповідну денотативну сферу. Відбувається конкретизація значення архісеми “cold” на позначення хвороби (cold).

Деривати лексеми “cold” репрезентують родову сему та представлені різними частинами мови (іменником, прислівником, прикметником), що схематично зображено на Мал. 2 та 3.

У процесі розвитку мови лексема “cold” набуває різнохарактерного представлення словниковими дефініціями.

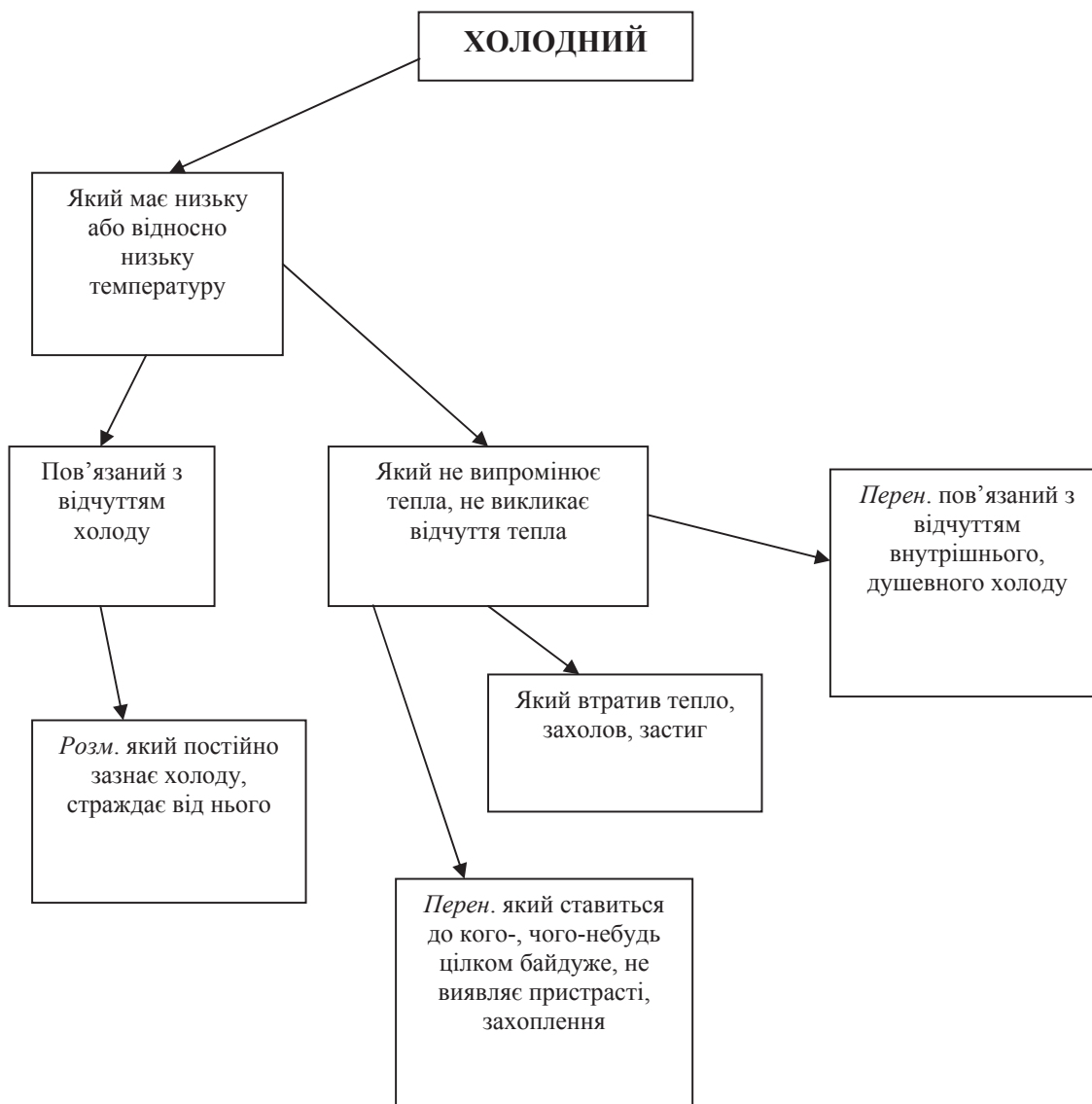

Мал. 2. Деривати лексеми cold

Мал. 3. Деривати лексеми cold

Шляхом компонентного аналізу встановлено, що прикметник “холодний” у прямому значенні вживається на позначення дотикових характеристик – “який має низьку або відносно низьку температуру” [5, с. 710; 6, с. 137]. Аналізована лексема представлена 7 лексико-семантичними варіантами, більшість з них функціонує у переносному значенні зі збереженням денотативної сфери. Модель лексеми “холодний” має такий вигляд:

Мал. 4. Семантична модель лексеми *холодний*

Досліджувана лексема “холодний” має радіально-ланцюжкову структуру, яку відображено на Мал. 4.

У семантиці аналізованої лексеми є загальна родова сема “дотикові властивості”, яка вказує на відповідну денотативну сферу свідомості людини та репрезентована категорією ДОТИК. Здійснюється конкретизація значення архісеми “холодний” на позначення спеціального приміщення, споруди для охолодження і зберігання продуктів, що швидко псуються (*холодильник*), драглистої страви, яку одержують при охолодженні м’ясного або рибного відвару з подрібненими шматочками м’яса чи риби (*холодець*), холодного борщу на буряковому відварі або квасі, заправленого дрібно нарізаними овочами та прянощами (*холодник*). Деривати лексеми “холодний” репрезентують родову сему “дотикові

властивості” та представлені різними частинами мови (іменником, прикметником, дієсловом та прислівником, що відображено на Рис. 5.

Мал. 5. Деривати лексеми холодний

Провівши аналіз досліджуваного сегмента лексики на матеріалі лексеми **ХОЛОДНИЙ**, яка часто вживається (*холодне щастя, холодний жаль, холодна думка*). Хочемо зауважити, що відповідний прикметник **COLD** в англійській мові також досить частотний (*cold taste, cold tongue, cold air*). Провівши зіставний аналіз лексикографічних тлумачень прикметника **ХОЛОДНИЙ** в українській мові та відповідного йому прикметника **COLD** в англійській мові, ми встановили, що кількість значень у досліджуваних мовах не збігаються. В англійській представлено 24 дефініції, а в українській – 9. Незважаючи на значний розрив у кількості значень даного прикметника у зіставлюваних мовах, можемо виокремити такі спільні ознаки вживання тактильного прикметника **ХОЛОДНИЙ** в українській мові та його відповідника **COLD** в англійській мові. Це сенсорні значення, які характеризують вплив на органи відчуття (у порівнюваних прикметниках мають однакові значення), тобто має низьку або відносно низьку температуру. Проте, хочемо зауважити, що **COLD** частіше вживається в переносному значенні, це і зумовлює велику кількість словникових дефініцій досліджуваного прикметника, що свідчить про етнолінгвокультурну специфіку членування світу.

Використана література:

1. Арнольд И. В. Компоненты лексического значения слова / И. В. Арнольд // XXII Герценовские чтения : Иностранные языки. – Л., 1970. – С. 64-72.

2. *Бацевич Ф. С.* Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львів : Світ, 1997. – 391 с.
3. *Вольф Е. М.* Функциональная семантика оценки / Елена Михайловна Вольф. – М. : КомКнига, 2006. – 261 с.
4. *Лукьянова Н. А.* Экспрессивная лексика разговорного употребления. Проблемы семантики / Нина Александровна Лукьянова [отв. ред. А. И. Федоров]. – Новосибирск : Наука : Сиб. отд-ние, 1986 – 234 с.
5. Новий тлумачний словник української мови : 200 000 слів : у 3-ох т. / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Вид-во “Аконіт”, 2008. – Т. 3. : П – Я. – 862 с.
6. *Пауль Г.* Принципы истории языка / Герман Пауль [пер. с нем. под ред. А. А. Холодовича]. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 500 с.
7. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред.-упоряд. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
8. *Серль Дж.* Основные понятия исчисления речевых актов / Дж. Серль, Д. Вандервекен // НЗЛ: новое в зарубежной лингвистике. – М., 1986. – Вып. 18. : Логический анализ естественного языка. – С. 242-263.
9. *Уорф Б. Л.* Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Л. Уорф [пер. с англ. Е. С. Кубряковой] // Новое в лингвистике. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – Вып. 1. – С. 135-168.
10. *Ульманн Ст.* Семантические универсалии / Ст. Ульманн [пер. с англ. под ред. и предисл. Б. А. Успенского] // Новое в лингвистике. – М. : Прогресс, 1970. – Вып. 5 : Языковые универсалии. – С. 250-293.
11. *Fauconnier G.* The Way We Think. Conceptual blending and the mind’s hidden complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – N. Y. : Basic Books, 2002. – 440 p.
12. Longman Dictionary of Contemporary English / [prof. Biber D. & others]. – Edinburgh : Pearson Education Ltd., 1995. – 1668 p.

Мелько К. Б. Функциональные особенности темпоральной синестезии.

Статья посвящена лексико-семантическим особенностям темпоральной синестезии, внимание сосредоточено на домене ПРИКОСНОВЕНИЕ. Осуществлен сравнительный анализ словарных статей и определены особенности отображения их в языке.

Ключевые слова: лексико-семантические особенности, темпоральная синестезия, домин ПРИКОСНОВЕНИЕ.

Melko Kh. B. Functional peculiarities of temporal synaesthesia.

The article is dedicated to lexical and semantical peculiarities of temporal synaesthesia, especially domain TOUCH. The investigation is based on contrastive analysis of dictionary articles and stated the reflections in the language.

Keywords: lexical and semantical peculiarities, temporal synaesthesia, domain TOUCH.

УДК 378.091.12 – 051:33]:81’243

Мельник Р. А.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

**КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ
СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ**

В статті розглядаються особливості когнітивного підходу до вивчення іношомовної фахової лексики; відзначається роль пам’яті, свідомого сприйняття, організації семантичного простору, обробки лексичної інформації, індивідуальності студента в процесі вивчення фахової лексики. Наводяться приклади інтерактивних вправ, які у поєднанні з когнітивним підходом можуть бути ефективними у вивченні іношомовної лексики.